

*Challenges of Education
Предизвикателства на образованието*

НАЧАЛО НА ПОДГОТОВКАТА НА ДЕТСКИ УЧИТЕЛКИ В ГРАД ШУМЕН

Снежана Въчева

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

Резюме. В статията се разглежда въпросът за подготовката на детски учителки в град Шумен в края на XIX век. Посочват се предпоставките за създаването на учебни заведения, в които се обучават бъдещите детски учителки; подчертана е ролята на обществеността и на дарителството в града за развитието на девическото образование в Шумен, промяната в подходите на образователното министерство към подготовката на педагогически специалисти за детските училища и трудностите, които съпътстват обучението. В публикацията се анализират и учебните планове, по които се осъществява обучението, и се дават данни за обучаващите и учителите.

Ключови думи: предучилищно възпитание; детски градини; детски учители

До Руско-турската война не са открити данни за подготовката на детски учители у нас. Независимо че първите предучилищни възпитателни заведения по нашите земи са създадени още през Възраждането, когато настъпват обществено-политически промени в Османската империя. Запазените данни сочат, че отначало български предучилищни възпитателни заведения се създават предимно в Македония, където Българската екзархия полага усилия за тяхното организиране. Драган Цанков посочва, че през 1870 г. у нас съществуват предучилищни възпитателни заведения, но не уточнява в кои населени места те функционират (Tsankov, 1874: 162).

Възможно е и в Шумен да е създадено предучилищно възпитателно заведение. По време на Възраждането в града има добре уредени училища и висококвалифицирани за времето си учители. В класното девическо и мъжко училище се подготвят учители за училищата. Това дава основание да се предполага, че обществеността в Шумен е запозната с необходимостта да се възпитават и обучават децата от предучилищна възраст в учебни заведения.

В първите предучилищни възпитателни заведения, открити по нашите земи, съдържанието на педагогическия процес е сходно с това за учениците в първо отделение. Неподходящата организация на живота на децата и обра-

зователното съдържание са причина „децата да са налягали и заспали върху букварите“. Слабостите в учебно-възпитателната дейност се дължат предимно на учителите, които не познават западноевропейския опит и педагогическата система на немския педагог Фридрих Фрьобел (Tsankov, 1874: 162).

Тази констатация е направена от Драган Цанков, който предлага в забавачниците да работят учителки със специална подготовка. Първи опит за подготовка на детски учителки осъществява Никола Живков. В откритото през 1882 г. училище „Детинска мъдрост“ в Свищов за децата се грижат той, съпругата му и две „школски майки“ (Zhivkov, 1884). Това са първите детски учителки, които Н. Живков обучава по Фрьобеловия метод, макар и модифициран от него.

След Руско-турската война управляващите полагат грижи предимно за подготовката на учители за училищата. В страната се чувства остър дефицит на учителски кадри, тъй като голяма част от тях напускат учителската професия и заради по-високото възнаграждение се реализират в други сфери. Това поражда необходимостта да се подготвят нови учители.

Марин Дринов, който е директор на „Отдела на народното просвещение и духовните дела“ в Източна Румелия, предлага тяхната подготовка да се осъществява чрез временни педагогически курсове (Obreshkov, 1967: 13). Такъв курс се организира и в Шумен. Негов ръководител е Рачо Матев Рачев. Тази форма за усъвършенстване на педагогическите кадри не се оказва достатъчна, за да задоволи нуждите на българското училище от учители с по-широка професионална подготовка. Възниква идеята за откриване на специално училище за подготовка на учители за народните училища. Тя е издигната през 1879 г. от шуменския окръжен училищен инспектор Тодор Икономов, който разработва проект за неговото създаване. За съжаление, проектът по финансови причини не е реализиран (Vankov, 1905: 104).

След Освобождението Шумен продължава да е важен културен, просветен, стопански и военен център. Развитието на образователното дело в града след войната и традициите в подготовката на учители за училищата, поставени още през Възраждането, са важни причини за създаването на педагогическо училище в града. На 10. IX. 1881 г. започва да функционира учебното заведение и негов директор става Рачо Рачев. За нуждите на педагогическото училище е реконструирана сграда, собственост на Общинския съвет. Единствено към него има и девически клас, в който са приети ученички, завършили четвъртокласното девическо общинско училище. В края на учебната 1883/1884 г. в него се дипломираат 63 ученички, които са първите жени със средно образование в страната. Те стават учителки предимно в първоначалните училища (Zlatoustova, 1930: 1526).

Курсът на обучение в педагогическото училище е едногодишен до 1884/1885 г. Сроктът на обучение през учебната 1885/1886 г. е увеличен на две години.

В края на предходната учебна година учениците са уведомени, че трябва да продължат да се обучават и във втори курс, за да получат диплом за завършено образование.

В началото на учебната 1885/1886 година Министерството на народното просвещение преустановява финансирането на педагогическите училища. Шуменската управа, която изпитва финансови затруднения, се съгласява да издържа временно мъжкото отделение, и предлага на Министерството да субсидира девическото отделение с 20 000 лв. годишно. По-късно управляващите в града отказват да финансират обучението на бъдещите учители. Остава да функционира само девическото отделение. По това време девическо педагогическо училище има само в Шумен. Важен принос за неговото съществуване има и Нанчо Попович, който през 1882 г. завещава 20 000 златни наполеона, като задължава училищното настоятелство с част от тях да закупи място в Пълнокладенчовата махала и да построи девическо училище, което да носи неговото име. За директор в девическото педагогическо училище е назначен отново видният учител и общественик в града Рачо Рачев.

От началото на учебната 1886/1887 година срокът на обучението става три години. С увеличаването на неговата продължителност се подобрява предимно общообразователната подготовка на учениците, но не е достатъчно широко застъпена педагогическата им подготовка. Тя се осигурява единствено от изучаването на педагогията (педагогика). В учебния план от 1886 г. са предвидени за трите курса по 2 часа седмично по педагогия. В него са включени различни форми на практически упражнения: хоспитиране, реферати, упражнения в преподаване и конференции. Общо за тях са предвидени 7 часа, разпределени във втори и трети курс (Petrov, 2008: 301). От изложеното става ясно, че професионалната подготовка на учениците е крайно недостатъчна.

Този факт е оценен от просветното ведомство, което изпраща окръжно на 25 октомври 1888 г., с което се въвежда в последните два класа изучаването на нови педагогически дисциплини – дидактика, специална методика, история на педагогията и практика (Brakalov, 1930: 1196). С това министерско разпореждане се прави опит да придаде на обучението педагогическа насоченост.

През целия период на съществуване на девическото педагогическо училище в Шумен са подготвени 342 учителки, от които 176 са от съседни окръзи (Petrov, 2008: 61). Една част от тях стават учители в училищата, но някои от тях избират да станат детски учителки. Такъв е случаят във второто детско училище във Варна, което е открито на 5 юни 1887 г. от Никола Живков. Предполага се, че в него е назначена за учителка Мария Минкова, която през същата година завършва Педагогическото училище в Шумен (Popova, 1934: 7 – 8).

През 80-те години на XIX век в страната има малко детски училища, които са открити в следните градове – Свищов, Варна, Пловдив, Русе, София, Станимака (Асеновград) и на др. места. Тяхното създаване се затруднява най-вече

по финансови причини. Затова Н. Живков прави предложение в Народното събрание да бъдат отпуснати 2000 лв. за подпомагане на детското училище в Свищов. Варненска, Шуменска и Свищовска община също настояват да им бъдат отпуснати суми за финансирането на детски училища. Народното събрание одобрява тази идея, но правителството на Петко Каравелов не удовлетворява молбите им (Ророва, 1936: 7). Този факт показва, че управляващите в Шумен полагат усилия за откриване на предучилищно учреждение още през периода 1884 – 1886 г., когато за втори път Петко Каравелов е министър-председател.

През следващите години учебното дело в града продължава да се развива с бързи темпове. По данни на Министерството на народното просвещение през учебните 1888/1889 г. и 1889/1890 г. Шуменски окръг е на първо място в страната по брой на ученици.

Развитието на образованието в града, функционирането на девическо педагогическо училище и популярността, която получават създадените детски училища в други региони на страната, са важни предпоставки за началото на общественото предучилищно възпитание в Шумен. През 1889 г. е открита първата детска градина в града, наречена „забавачница“. Детското заведение е издържано от Общината, но е подпомагано финансово и от Министерството на народното просвещение. За учителка в него е назначена Станка Попова, която се дипломира през същата година в Софийската девическа гимназия, където получава специална подготовка за детска учителка (Ророва, 1936: 7).

Министърът на народното просвещение Георги Живков споделя идеята на своя брат Никола Живков за необходимостта детските учителки да получат професионална подготовка. Вероятно Никола Живков е причина за „голямата любов“ на Георги Живков към детските училища (Tserov, 1935: 57). Доказателство за това е Законът за народното просвещение от 1891 г., известен като Закон на Г. Живков, с който се предвижда откриването на детски училища като долна степен на основните училища. Терминът „детско училище“ за пръв път се появява в законодателството на Източна Румелия, но детските училища трайно се установяват в образователната система след 1891 г. (Atanasova, 2001: 9).

Като министър, Георги Живков полага усилия не само за създаването на детски училища, но и за професионалната подготовка на детските учителки. През учебната 1888/1889 г. той открива шести клас в Софийската девическа гимназия, който „изпълнява задачата на пригответелен курс за детски учителки по Фрьобеловата система“ (Lekarski, 1945: 34). За целта в учебния план се въвежда дисциплината „Фрьобелова метода“ и се създава забавачница към девическата гимназия, в която да практикуват ученичките.

През 1890 г. по инициативата на просветния министър Георги Живков се обсъжда идеята и в останалите учебни заведения в страната, в които се под-

готвят учителки, да се открие шести клас. Решението на Министерството на народното просвещение за откриване на шести клас във всички девически гимназии е продиктувано от желанието да се внесе единство в дейността им, от разрастването на мрежата на народните основни училища, от „разширението на тяхната учебна основа“, от липса на учителки с общообразователна и педагогическа подготовка и от идеята на министъра на народното просвещение Георги Живков за откриването на детски училища (Brakalov, 1930: 1194).

В Шумен девическото педагогическо училище се превръща в шестокласна девическа гимназия едва през 1891 г. Учебното заведение е общинско и се финансира от завещанието на Нанчо Попович. Поради тази причина се нарича *Шуменска общинска и „Нанчова“ девическа гимназия*¹⁾. Девическата гимназия се помещава в специално училищно здание на върха на Клисе баир, закупено също от фонда на дарителя.

Ученичките от I, II и III курс от девическото педагогическо училище продължават своето образование в девическата гимназия, като се записват в IV, V и VI курс. Обучението се осъществява по учебен план, приет през 1890 г. Новият учебен план е израз на грижата на Министерството на народното просвещение да осигури квалифицирани педагогически кадри за детските училища независимо от това, че в него преобладават общообразователни предмети. С въвеждането му ученичките се подготвят едновременно за начални и за детски учителки. В окръжно № 6933 от 6. 09. 1890 г. на Министерството на народното просвещение се казва: „Ученичките, които свършват гимназия по новата програма (учебен план), ще бъдат способни не само да бъдат отлични домакини – възпитателки, но и добри преподавателки в забавачниците и учителки в началните училища“²⁾.

В учебния план са включени следните дисциплини (Brakalov, 1930: 1197): закон Божи, български език, аритметика, алгебра, геометрия, физика, химия, естествена история, история, география, стопанство, хигиена, антропология, педагогия (педагогика), психология, методика, Фрьобелова метода, история на педагогиката, дидактика, френски език, руски език, методика, краснописане, гимнастика, пение (пеене), рисуване (рисуване) и чертание (чертане), ръкоделие. С учебния план се прави опит да се съчетаят общообразователната и педагогическата подготовка на ученичките. В новия учебен план са включени повече педагогически дисциплини – педагогия, методика, дидактика, Фрьобелова метода и история на педагогиката. Те се изучават предимно в VI и V клас. В учебния план са предвидени и два часа седмично за хоспетиране в V клас и 4 часа за практика и конференции в VI клас.

За първи път в девическите гимназии в Шумен, Търново, Пловдив и Русе се въвежда изучаването на дисциплината *Фрьобелова метода*. Ученичките от VI клас по този предмет имат два часа седмично теория и два часа практически занятия, които се провеждат в забавачница или в клас, когато в населеното

място липсва такъв род учебно-възпитателно заведение. По този начин се създават условия бъдещите детски учителки да получат по-добра професионална подготовка.

За преподавател в шуменската девическа гимназия по теория и практика на Фрьобеловата метода със заплата 1800 лв. е назначена Радка Николова Караогланова¹⁾. Тя е родена в Шумен, където през 1887 г. завършва педагогическото училище. След това продължава своето образование в Софийската девическа гимназия. Там Радка Караогланова се запознава с педагогическата система на Фридрих Фрьобел. Неин преподавател по тази дисциплина е Ханриета Мотьо, която е поканена от управляващите да стане учител в гимназията. Дефицитът от учителски кадри е причина да се търсят учителски кадри от други страни.

По препоръка на образователното министерство през 1889 г. тя е назначена в забавачницата в Русе, където учителства една учебна година¹⁾. В града функционира детско училище от 1888 г., в което работят учителки без необходимата квалификация. В тази връзка, училищното настоятелство отправя молба към просветното ведомство да им осигури лице, придобило специална подготовка. С неговото назначаване, смята училищното настоятелство, ще се създадат условия „да се въведе методиката на забавачницата по Фрьобел“³⁾.

Радка Караогланова с голям ентузиазъм започва работа в шуменската забавачница. Тя се включва в обществения живот в града. Като активен член на женското дружество „Родолюбие“, Радка Караогланова изнася редица просветни сказки. С много любов преподава дисциплината *Фрьобелова метода*, по която е получила отлична подготовка в Софийската девическа гимназия.

Данни за образователното съдържание, което се изучава по дисциплината *Фрьобелова метода*, се съдържат в конспекта, разработен от първата преподавателка по този предмет в шуменската девическа гимназия. Образователното съдържание по предмета включва теми, които запознават учениците с целта и значението на „Фрьобеловите детски градини“ и тяхната организация; с биографията на видния немски педагог, както и с неговите шест дара и занятията, които той организира с децата от предучилищна възраст: рисуване, лепене, плетене, преплитане, дупчене, моделиране, връзване, шиене, сгъване, изрязване, слушане на приказки с нравствена стойност, гимнастика и подвижни игри. Независимо че предметът се казва *Фрьобелова метода*, в часовете учениците се запознават не само с теорията на видния немски педагог, но и с педагогическите възгледи на Ян Амос Коменски и Йохан Песталоци.

Акцент е поставен и на изучаването на особеностите в психическото, физическото и нравственото развитие на децата в тази възраст. Специално внимание е отделено на възможността в детските училища да се допълва и продължава „майчиното“ възпитание, както и да се организира нагледно обучение. Дисциплината запознава учениците с изискванията към сградата на

детското заведение; с необходимостта за оформяне на двора на детското заведение и създаване на градина⁴⁾.

С въвеждането в учебния план от 1890 г. на дисциплината *Фрьобелова метода* започва по-специализираща подготовка на детски учителки в държавни учебни заведения. Обучението по нея дава възможност на ученичките в девическите гимназии да се запознаят с педагогическата теория и практика на предучилищното възпитание. Под ръководство на Радка Николова Караогланова ученичките в шуменското учебно заведение два пъти седмично провеждат своята практика в забавачницата в града. Освен преподавател тя е и ръководител на образцовото детско училище.

През 1891 – 1892 г. Мария Лангова е назначена за главен учител в забавачницата в Шумен. Тя също преподава в девическата гимназия. През 1893 г. Иван Кравков – съпругът на Р. Караогланова, става учител в девическата гимназия.

Вероятно по финансови причини детското училище в града е закрито през 1893 г. В рапорта си за извършената учебна дейност през учебната 1893/1894 г. Рачо Матев Рачев пише, че не е успял да проведе практическите занятия, защото в града няма детско училище. Той за кратко време преподава в девическата гимназия Фрьобелова метода. Не е известно по какви причини се е наложило той да преподава тази дисциплина (Petrov, 2008: 72). По всяка вероятност Рачо Рачев е заместил Радка Караогланова. Обективността изисква да се уточни, че той познава западноевропейската педагогическа мисъл и за него не е било проблем да бъде лектор по тази дисциплина.

В края на учебната 1893/1894 г. ученичките в шести клас са 21. Това са първите възпитанички на Шуменската девическа гимназия, които са изучавали предмета „Фрьобелова метода“. От тях успяват да се дипломират само 10. Една ученичка слабо се представя на държавния изпит. Останалите не се явяват на държавен изпит. През следващата учебна година в шести клас има два пъти повече ученички – 42. Затова и броят на дипломираните се ученички в сравнение с предходната учебна година е по-голям – 34⁵⁾.

През учебната 1894/1895 г. държавни детски училища към девическите гимназии в България има само в градовете София и Стара Загора. Общият брой на предучилищните възпитателни заведения в цялата страна е 50, от които 39 български детски заведения и 11 гръцки, еврейски и арменски. Те функционират в 20 града в страната. За съжаление, в такива важни окръжни центрове като Търново, Шумен и Враца няма детски училища. Особено те са необходими в градовете, където има девически гимназии. Финансирането на детските училища е 37,88% от държавата, 47,32% от общините и 14,80% от вероизповедните общини. Този факт показва, че по-голям дял в издръжката на предучилищните заведения имат общините. По това време те изпитват финансови затруднения. Наред с това липсват и сгради, в които да бъдат наста-

нени децата от предучилищна възраст, както и подготвени кадри за работа с тях. Това довежда до голям брой деца в една група. Средно на една учителка се падат по 57 деца. През учебната 1894/1895 г. броят на детските учителки в страната е 72, от тях 52 са в български детски училища, 14 – в гръцки, 4 – в еврейски, и 2 – в арменски. В една група в българско детско училище има средно 57 деца, а в еврейско детско училище – 77 деца (Роров, 1897: 1031). От изложеното става ясно при какви трудни условия работят детските учителки и колко е остра нуждата от нови детски училища и подготвени учителки.

В началото на учебната 1896/1897 г. в девическата гимназия в Шумен са назначени за учители Илия Блъсков, Петър Добрев и Пенка Йовевич. От тази година по решение на Министерството на народното просвещение в шуменската гимназия не се изучава предметът „Фрьобелова метода“. Причината за това е липсата на детско училище в града, където да практикуват учениците⁷⁾.

Дисциплините от психолого-педагогическия цикъл се преподават от И. Григориев, С. Бойчева и Т. Илиева. Практическото обучение се осъществява успешно благодарение на следните образцови (базови) учители: Н. Давидова, Н. Василева и Е. Владимирова. Директори в гимназията са Г. Балкански (1891 – 1892 г. и 1894 – 1897 г.) и К. Стателов (1892 – 1894 г.) (Petrov, 2008: 72 – 73).

Със Закона за народното просвещение от 1891 г. учителите се класифицират на редовни, временни и волнонаемни. Нормативният документ регламентира всички временни учители да положат държавен изпит за учителска правоспособност до 1 септември 1894 г. По-късно този срок се променя до 1899 г. В тази категория попадат учителите, които имат завършена пълна гимназия, но с педагогически стаж, по-малък от една година. Нередовни са и учителите, които не притежават посоченото образование.

Министерството на народното просвещение издава Временен правилник и програма за държавен изпит за учителска правоспособност. Изпитът се провежда от комисия към педагогическите училища и девически гимназии. На тези изпити се явяват и детски учителки. През учебната 1893/1894 г. се провежда такъв изпит в Шуменското девическо училище. На него се явяват 6 млади специалистки, които са назначени за детски и начални учителки. Изпитът освен теоретически е и практически.

От 1890 до 1897 г. учениците в девическите гимназии в София, Търново, Шумен, Русе, Варна, Стара Загора и Пловдив се обучават по учебния план, приет през 1890 г. Основните цели на девическите гимназии са следните:

- подготовка на учениците за постъпване във висше учебно заведение;
- подготовка за детски учителки и учителки в училище;
- подготовка за живота (Zlatoustova, 1930: 1533).

Реализирането на тези цели е непълноценно. За да се подготвят за висше учебно заведение, те трябва да получат добра общообразователна подготовка. Затова в учебния им план са включени голям брой общообразователни

дисциплини. В същото време се обучават едновременно за детски и начални учителки. Във връзка с това ученичките изучават дисциплини, осигуряващи им професионалната подготовка за работа с деца от предучилищна и начална училищна възраст. Включването на голям брой дисциплини в учебния план понижава качеството на обучение, тъй като те се претоварват с учебна дейност. Доказателство за това са по-слабите резултати, които демонстрират учителките в сравнение с учителите на държавните изпити за учителска правоспособност. Това се дължи и на факта, че те учат в гимназиите една година по-малко в сравнение с учениците в мъжките гимназии. В редица развити страни, и особено във Франция, средното образование е отделено от специалното – педагогическото образование. Това позволява в учебния план да се включат повече педагогически дисциплини (Brakalov, 1930: 1200).

Оценявайки тези факти, Министерството на народното просвещение решава да реформира девическото образование у нас, като раздели общото средно образование от педагогическото образование. Това става със Закона за средното девическо образование от 20 февруари 1897 г., приет по време на управлението на просветното ведомство от Константин Величков. По това време продължават да функционират девическите училища в София, Шумен, Търново, Русе, Варна и Пловдив. Новият законодателен документ увеличава срока на обучение в тях с една година. По този начин продължителността на обучение става същата като в мъжките гимназии – седем години. Девическите гимназии се разделят на два курса – долен и горен. Срокът на обучение в долния курс е пет години, а в горния – две. Съгласно нормативния документ горният курс на девическите гимназии се разделя на два отдела – общообразователен и педагогически. Законодателите позволяват откриването само на един отдел.

Девически гимназии, в които има само долен курс, се наричат *петокласни девически гимназии*. Законът позволява към тях да се организира специален едногодишен курс за подготовка на учителки за детските училища. В него могат да кандидатстват ученички, които са завършили петокласна девическа гимназия⁷⁾.

Новите реформи в девическото образование налагат да се промени и наименованието на учебното заведение в Шумен на *Девическа педагогическа гимназия „Нанчо Попович“*. За нуждите на социално слабите ученички се създава пансион към гимназията. За негов директор е назначена Фотина Момирова.

В Шуменската девическа гимназия се създава горен курс, който е само педагогически. В нея не се открива едногодишен курс за подготовка на учителки за детските училища. Вероятно една от причините е липса на детско училище в града, където ученичките да провеждат практическата си подготовка. Данни за съществуването на детски училища в Шумен от 1893 до 1906 г. не са

открити. Последните ученички в девическите гимназии, които се обучават по стария учебен план, приет през 1890 г., завършват през 1900 г.

Издръжката на гимназията през учебната 1899/1900 година е 61 930 лв. Общината финансира учебното заведение с 33 040 лв. Останалите средства се осигуряват от държавата. От тези данни се вижда, че повече от половината от средствата са отпуснати от общината, което потвърждава желанието ѝ да има в града институция, която да подготвя учителки.

През учебната 1899/1900 г. във всички девически гимназии работят 220 преподаватели. В Шумен обучението се осъществява от 25 преподаватели, от които 13 учители и 12 учителки¹⁾. Повечето от учителите имат голям педагогически стаж.

През учебната 1899/1900 година в девическите гимназии в страната се обучават 5120 ученички. Най-много ученички са приети в Софийската гимназия, а най-малко – в Пловдивската гимназия. Отстранените ученички от учебните заведения са 570. Това означава, че 11,13% от обучаващите се са напуснали девическите гимназии. В Шуменската девическа гимназия се обучават 593 ученички, а са напуснали 67. Отстранените от учебното заведение ученички са 12%. От тях 10 са напуснали по здравословни причини, 35 – по финансови причини, 3 починали, 8 се преместват в други училища и 11 по други причини⁹⁾. Прави впечатление големият брой обучаващи, напуснали поради липса на средства. Те представляват близо 50% от всички отпаднали ученички.

През тази учебна година в шуменската гимназия успехът на ученичките по всички предмети е малко над среден, а по-алгебра в IV клас е дори слаб. На държавен изпит се явяват 75 ученички, от които 63 се представят успешно¹⁾. От съхранените данни става ясно, че в края на учебната 1899/1900 г. в VI клас на девическите гимназии се обучават 614 ученички. От тях успешно завършват средно образование 467 (76,06%), а 119 (19,38%) ученички не успяват да вземат зрелостния изпит. На него не се явяват 28 (4,56%) ученички⁸⁾.

Успешно дипломиралите се детски учителки, независимо че не са изучавали дисциплината „Фрьобелова метода“, имат възможност да станат учителки в детските училища. Голяма част от тях избират да работят заради по-високото възнаграждение като начални учителки или се реализират в други сфери. Една част от тях не успяват да си намерят работа в детските училища, тъй като техният брой е намалял. През учебната 1901/1902 г. в страната има само 23 детски училища (Dodosiev, 1903: 93). Поради тази причина в Шуменската девическа гимназия и в други гимназии не се организира специален едногодишен курс за подготовка на учителки за детските училища.

Независимо от този факт приносът на Шумен в подготовката на детски учителки е безспорен. В продължение на години в града се обучават педагогически кадри за детските училища. Началото на тяхната подготовка е поставено успешно. Получилите педагогическо образование в Шумен детски

учителки дълго време популяризират идеята за обществено предучилищно възпитание в региона и съдействат за разширяване на мрежата от детски училища.

Приносът на Шумен за подготовката на учители е подчертан и от Стоян Заимов, който е бил учител в града. През 1897 г., когато е член на Висшия учебен съвет и Постоянния учебен комитет към МНП, той пише в списание „Училищен преглед“, че от откриването през 1889 г. на Временния курс за подготовка на учители до настоящия момент „Шумен е дал най-много педагогически просветени учители и учителки на отечеството. Почти във всеки град и по-голямо село ще намерите по един или двама учители педагози, излезли из Шуменския педагогически разсадник на Р. М. Рачев“. Традициите в подготовката на детски учители, поставени в края на XIX век, продължават и днес.

БЕЛЕЖКИ

1. Държавен архив – Шумен, ф. 48 к, оп. 1, а. е. 32.
2. Държавен архив – Шумен, ф. 48 к, оп. 1, а. е. 92.
3. Държавен архив – Русе, ф. 76, оп. 1, а. е. 2.
4. Държавен архив – Шумен, ф. 48 к, оп. 1, а. е. 33.
5. Статистика на зрелостните изпити, произведени в България от 1883/84 до 1894/95 г. (1897). Училищен преглед, XI.
6. Държавен архив – Шумен, ф. 48 к, оп. 1, а. е. 37.
7. Закон за средното девическо образование. (1897). Училищен преглед, II.
8. Статистика на нашите девически гимназии през 1899 – 1900 г. (1901). Училищен преглед, IV.
9. Годишен отчет за 1899 – 1900 учебна година на общинската „Нанчова“ девическа гимназия в Шумен. (1901). Училищен преглед, VI.

ЛИТЕРАТУРА

- Атанасова, В. (2001). *Българската образователна система. История и актуално състояние*. Шумен.
- Бракалов, Ив. (1930). Кратък исторически очерк за развитието на средното педагогическо образование у нас. *Училищен преглед*, VIII.
- Ванков, Н. (1905). *Из архива на Министерството на народното просвещение. 1888 – 1889 г.* София: Държавна печатница.
- Доросиев, Л. (1903). Доклад до Г-на Министра на Народното просвещение за народното първоначално образование през 1901/1902 учебна година. *Училищен преглед*, V.

- Златоустова, Ек. (1930). Девическото образование в България след Освобождението. *Училищен преглед*, VII.
- Живков, Н. (1884). Училище „Детинска мъдрост“. *Славянин*, г. IV, бр. 30.
- Лекарски, Ив. (1945). *Детските училища у нас до 1945 г.* Машинопис, съхраняван в Музея за история на София.
- Обрешков, О. и др. (1967). *Подготовка на учителски кадри у нас в миналото (от Възраждането до 9.09.1944 г.)*. София: Народна просвета.
- Петров, К. (2008). *Педагогическото образование в Шумен*. Шумен: Добри Войников.
- Попов, К. (1897). Основното образование в България през учебната 1894/1895 г. *Училищен преглед*, II.
- Попова, М. (1936). История на българските детски градини. *Първи стъпки*, VIII.
- Цанков, Др. (1874). Забавачница или училища за деца на възраст от две до седем години. „*Читалище*“, 11.
- Церов, Ив. (1935). *Спомени и бележки на Ив. Церов*. Варна: Печатница „Войников“.

REFERENCES

- Atanasova, V. (2001) *Balgarskata obrazovatelna sistema. Istoria i aktualno sastoyanie*. Shumen.
- Brakalov, Iv. (1930). Kratak istoricheski ocherk za razvitiето na srednoto pedagogicheskoto obrazovanie u nas. *Uchilishten pregled*, VIII.
- Dorosiev, L. (1903). Doklad do G-na Ministra na Narodnoto prosveshthenie za narodnoto parvonachalno obrazovanie prez 1901/1902 uchebna godina. *Uchilishten pregled*.
- Lekarski, Iv. (1945). *Detskite uchilishta u нас do 1945 g.* Mashinopis, sahranyavan v Muzeya za istoria na Sofia.
- Obreshkov, O. i dr. (1967). *Podgotovka na uchitelski kadri u нас v minaloto (ot Vazrazhdaneto do 9.09.1944 g.)* Sofia: Narodna prosveta.
- Petrov, K. (2008). *Pedagogicheskoto obrazovanie v Shumen*. Shumen: Dobri Voynikov.
- Popov, K. (1897). Osnovnoto obrazovanie v Bulgaria prez uchebnata 1894/1895 g. *Uchilishten pregled*, II.
- Popova, M. (1936). Istoria na balgarskite detski gradini. *Parvi stapki*, VIII.
- Tsankov, Dr. (1874). Zabavachnitsa ili uchilishta za detsa na vazrast ot dve do sedem godini. *Chitalishte*, 11.
- Tserov, Iv. (1935). *Spomeni i belezhki na Iv. Tserov*. Varna: Voynikov.
- Vankov, N. Iv. (1905). *Iz arhiva na Ministerstvoto na narodnoto prosveshthenie 1888 – 1889 g.* Sofia: Darzhavna pechatnitsa.

Zlatoustova, Ek. (1930). Devicheskoto obrazovanie v Bulgaria sled Osvobozhdenieto. *Uchilishten pregled*, VII.
Zhivkov, N. (1884). Uchilishte „Detinska madrost“. *Slavyanin*, g. IV, 30.

INITIAL TRAINING OF KINDERGARTEN TEACHERS IN SHUMEN CITY

Abstract. The article examines the educational process of kindergarten teachers in Shumen city at the end of the XIX century. It describes the prerequisites for the development of educational institutions where the future kindergarten teachers are trained. Emphasize is given to the role of community and charity for the development of young girls education in the city. It reviews the undergoing changes in the methods of the Ministry of Education in respect of the educational process of pedagogical specialists as well as the associated educational challenges. The article also analyzes the curriculums and provides information for the trainers and teachers.

Keywords: preschool education; kindergartens; kindergarten teachers

✉ **Prof. Dr. Snezhana Vacheva**

Faculty of Education
University of Shumen “Bishop Konstantin Preslavski”
Shumen, Bulgaria
E-mail: snezhana_vacheva@abv.bg